

cians and Pharmacists". The monthly issue published on 24 pages scientific papers related to medicine or pharmacy, as well as reviews on major achievements on the field of the two professions at home and abroad. Being the fruit of common effort of physicians and pharmacists, the journal offered a forum for the discussion of actual problems of both professions

Dr. P. Varga: 90 Jahre einer Provinzfachzeitschrift

Die Fachzeitschrift „Orvosok és Gyógyszerészek

Lapja" (Fachblatt von Ärzten und Apothekern) wurde 1930 in Debrecen gegründet und sie erschien monatlich auf 24 Seiten bis zum Dezember 1938. Die Fachzeitung entstand aus einem breit angelegten Zusammenschluss der provinziellen Ärzteschaft und des Apothekerstandes. Sie veröffentlichte regelmässige wissenschaftliche Abhandlungen aus dem Bereich der Medizin und Pharmazie. Sie gab auch die wichtigsten in- und ausländischen wissenschaftlichen Ergebnisse bekannt. In jedem Heft wurde über aktuelle Ergebnisse aus dem Berufsleben der beiden Professionen berichtet.

(4028 Debrecen, Izsó utca 14)

Érkezett: 73 XI 22

Gyógyszerészet 18. 68—70. 1974.

METELKA FERENC ÉS PILLICH FERENC — KÉT MAGYAR ENTOMOLÓGUS GYÓGYSZERÉSZ

DR. KOLOZS CSABA

A gyógyszerésztörténészek előtt is kevésbé ismert két nevezetes gyógyszerészből emlékezik meg a szerző — akik a magyar tájak flóráját és faunáját kutatták eredményesen, részben a XIX. sz. második felében, részben a XX. század első évtizedeiben. Metelka Ferenc, (1814—1885) dabasi gyógyszerész a *Rhyarioides Metelka Ld.* nevű szövőlepke hernyóját fedezte fel a pusztapeszéi mocsarakban, kitenyésztette lepkéjét, azonfelül a növény- és állatvilág számos példányával gazdagította a külföldi múzeumokat és a Nemzeti Múzeumot is. Píllich Ferenc, (1876—1948) simontornyai gyógyszerész a Sió völgye növény- és állatvilágát kutatta. 22 000 db-ból álló gyűjteménye a Nemzeti Múzeumba került. Bejárta Nyugat-Európát is, kerékpáron eljutott a spanyol Pireneusokig. Terjedelmes szakirodalmi munkái között számol be erről az utazásáról és gyűjtött anyagáról. Róla is számos növényt és rovarot nevezett el tiszteletből a tudós világ.

*

A természettudományos kutatás hőskorának két olyan gyógyszerész alakja is volt, akiket még a gyógyszerészet történetével foglalkozók sem mindenütt ismernek, viszont más tudományágak számon tartják őket, s tudományos munkásságukat nagyra értékelik. A két kiváló természetvizsgáló: Metelka Ferenc és Píllich Ferenc gyógyszerészek. Elevenítsük fel emléküket a jeles tudósoknak, akik egyszerű eszközökkel, anyagi segítség elvárása nélkül, csupán a kutatómunka érdekességéért maradandót alkottak.

Metelka Ferenc Hatvanban, 1814-ben született. A gimnáziumot Vácott és Esztergomban végezte s atyja akarata ellenére — aki gazdatisztnak szánta — a gyógyszerészi pályát választotta. 1828-ban kezdte el gyakornoki idejét, s üres óráiban növény- és rovargyűjtéssel foglalkozott. 1835-ben ment csak Pestre az egyetemre, ahol gyógyszerészmesteri oklevelet 1837-ben kapott. Még ebben az

évben segédként alkalmazták Abonyban, s rövid két év után — tekintettel hosszú szakmai gyakorlatára —, 1839-ben Pest megyében, Alsódabason gyógyszerárnyitási jogot nyert.

Szabad idejét kezdetben kertészkedéssel és gyümölcsstermesztéssel töltötte, majd rövidesen a környék ismert pomológusa lett. A rovargyűjtésről szinte máig megfeledezett, amikor a sóis 1855-ben összehozta Frivaldszky Imre (1799—1870) neves entomológussal, aki ez időben a Duna-Tisza közének homokos talajú erdeiben gyűjtött. Frivaldszky újra felkeltette benne régi érdeklődését a rovarok, különösen a lepkék iránt, beavatta a rovargyűjtés különböző fortélyaiába, ellátta a szükséges szaktanácsokkal, könyvekkel, műszerekkel. Gyűjtési körútja során magával vitte Metelkát az érdekes rovarfajokban bővelkedő pusztapeszéi erdőbe [1]. Metelka ezután valóságos szenvedéllyel minden szabad idejében a Dabas-környéki rovarfaunát tanulmányozta. Fáradságot nem ismerve gyűjtötte a lepkéket, tenyésztette a hernyóikat, de foglalkozott egyéb rovarokkal, sőt madarakkal is. A gyűjtött rovarokból nem állított össze magának gyűjteményt, hanem szétküldözte az anyagot az érdeklődőknek, tudósoknak, intézményeknek. A gyűjtött anyag legnagyobb részét Frivaldszky-nak adta, aki cserébe az értékes anyagért, Metelka fiát egyetemi tanulmányai alatt vendégül látta.

Gyűjtői tevékenységét nagyra értékelték külföldön is. A vele kapcsolatban álló kereskedők közül ismertebb a párizsi Deyrolle és Sallé-cég, a stockholmi Lampa és a drezdai Staudinger. Kapcsolata volt a drezdai, müncheni és pétervári múzeumokkal is. Különösen sok rovarot ajándékozott a Magyar Nemzeti Múzeumnak s annak madárgyűjteményét is több értékes példánnyal gyarapította.

Kiváló gyűjtői tevékenységéhez viszonyítva új, rovarfaj felfedezése számszerűleg nem volt sok, de ami volt, az igen értékesnek számított természettudományos körökben. Néhány ritkasággal

gyarapította a hazai és külföldi nagy gyűjteményeket, így pl a peszéri erdőben ráakadt a *Jaspidea Celsiá-ra*, a dabasi nádasokban pedig a *Meliana flammeára* és a *Calamia lutosára*, valamint (1878-ban) a *Dianthoecia silenesre*, melyből addig hazánkban egyetlen, a hánsági homokpusztán, az Ulmánál fogott példányt ismertek. Két évvel később Dabason megtalálta a *Chlaenius sulcicollis* nevű futrinkát, amely a magyarországi faunát tekintve új volt, Peszérien pedig az *Onconotus servillei* nevű érdekes szöcskefajta fedezte fel, amely különben csak a Balkánon és a Volga-vidéki pusztákon tenyészik [1].

Felfedezése, mely nevét számunkra és a tudomány számára maradandóvá tette, olyan lepkefajta megtalálása és kitenyésztése volt, amelyet addig sehol nem írtak le s abban az időben úgy vélték, hogy csak Magyarországon fordul elő. A Dabas-környéki homokos, turjános vidéken 1859-ben talált egy szövőlepkéhernyót, melyet felnevelt s egy eddig előtte ismeretlen lepke kelt ki belőle. Meghatározás céljából Bécsbe küldte, ahol *Lederer Gyula*, a híres entomológus határozta meg s tiszteletből az eddig ismeretlen lepkét *Metelkáról*: *Nemeophyla Metelkana* névezte el. (Mai hivatalos neve: *Rhyarioides Metelkana* Ld [2]). Nemsokára nőtényét is sikerült felfedeznie, s azután ezeket évenként több példányban gyűjtötte, illetve hernyójából tenyésztette. Nem lehetett egyszerű dolog megfigyelni, hogy milyen tápnövényen fejlődik a hernyó, milyen táplálékot kíván a későbbiek folyamán. Még az ő életében többen kísérleteztek ezzel, de eredmény nélkül. Ezt a titkát egy fiatal barátjára bízta azzal, hogy csak halála után hozhatja nyilvánosságra. E bizalmas közléseinek birtokosa dr. *Váγγελ Jenő* (1864—1918) volt, korának ismert kutatója, aki többször járt Dabason, mégpedig gyalogszerrel, mivel vonat akkor még nem közlekedett, fogatra pedig pénze nem volt.

Metelka Ferenc 1885-ben bekövetkezett halála után *Váγγελ* publikálta is a hernyó lelőhelyét, nevelési módját. E közlésében siettetten az a tény, hogy *Demaïson* francia kutató 1885-ben Franciaországban, a Rheims-környéki Sillery falucska közelében egy mocsárban megtalálta ennek a hernyónak két példányát, azokat felnevelte, majd érdekes felfedezését közzé tette. Ez az egyedüli eset, hogy erre a lepkére hazánk határain túl is ráakadtak.

Időközben a peszéri mocsarakat lecsapolták s a fajta kiveszettnek látszott, csupán az eredeti példány volt meg a bécsi múzeumban és egy példány — ugyancsak *Metelkától* — a Természettudományi Múzeum Állattára Lepkegyűjteményében. 1972. nyarán azonban az orgoványi mocsarakban dr. *Gozmány L.* tudományos kutatónak ismét sikerült felfedeznie a lepke újabb példányát.

Érdekes, hogy német tudósok a „metelkana” nevet mindenáron görögökből akarták leszámaztatni. *Így Glaser* (Catalogus etymologicus) a meta és alkalos szavakból; *Hofman* (Die Grossschmetterlinge Europas) pedig a meta és elkosz szavakból magyarázta a rovar nevét, mivel nem tudták, hogy a lepkét egy kiváló magyar gyógyszerészről *Metelka Ferencről* nevezték el [3].

Pillich Ferenc 1876. április 2-án született Szombathelyen, gyógyszerész családból. Középiskoláit a szászországi Brunzlauban és Budapesten végezte, gyakornoki idejét pedig *Simon Ernő* szombathelyi gyógyszer-tárában kezdte meg, ahová — oklevelének megszerzése után (1897-ben) — segédként tért vissza. Oklevelét 1899-ben záradékolták. 1902-ben vette át édesapja reáljogú gyógyszer-tárárt Simon-tornyan, melynek 1947-ig volt a tulajdonosa, s 1948-ban itt halt meg [4].

Már brunzlai tartózkodása alatt éideklődött a lepke- és rovargyűjtés iránt. A kutatói szenvedély kifejlődéséhez nagy lendületet adott az, hogy a századforduló táján tervbe vették Tolna vármegye monográfiájának elkészítését, és ebben a megye flóráját és faunáját is ismerettni kívánták. Erről ő maga ír az *Entomologisches Jahrbuch* 1927-es számában, „Wie ich Entomologe wurde” c. cikkében.

Az általa gyűjtött anyag meghatározását *Abafi Aigner Lajos* segítette, valamint a Nemzeti Múzeum sok más munkatársa. A külföldi szakemberek részéről sok csalódás érte, mert a meghatározásra kiküldött anyagot tönkretéve, vagy éppen sehogy sem kapta vissza.

Speciális fajok esetében szükséges volt külföldi tudósokkal is konzultálnia.

Pillich gyűjtői tevékenysége mellett irodalmi munkásságot is fejtett ki. Mintegy húsz dolgozatot írt, melyek a Rovartani Lapokban, a Magyar Rovartani Társaság Közleményeiben és külföldön a *Kriancher-féle Entomologisches Jahrbuch*-ban jelentek meg. 1914-ben összegezte gyűjtésének eredményeit, melynek címe „Aus der Arthropodenwelt Simontornya's”. Az értékes kis könyvet kénytelen volt saját költségén kiadni abban a reményben, hogy megtérülnek majd költségei, azonban, saját vallomása szerint csak öt példány talált gazdára. Kutatásait is saját költségére végezte; még segédet sem tudott tartani. Simontornya és vidékének faunájáról írt rendkívül értékes és ma már ritkaságszámba menő monográfiájában 782 lepke, 1931 bogár, 46 álrecésszárnyú, 47 recésszárnyú, 1 sörtefarkú, 3 hólyagoslábú, 468 félszárnyú, 37 hangya, 23 díszdarázs, 30 egyenészárnyú, 842 légy, 27 százlábú, 10 álskorpió, 4 kaszaspók, 233 pók és 3 atkafélét sorolt fel mint saját gyűjtést [5].

„Wahrnehmungen auf Wanderungen” c. dolgozatában foglalkozik külföldi kutatásainak adataival is [6]. 1904-ben uti kerékpáron bejárta Európát, ugyancsak gyűjtési szándékkal. Fiuméből indult el az Osztrák- és Svájci-Alpokon át Dél-Franciaországba és a Pireneusok spanyolországi oldalára, majd vissza Franciaországon, Németországon és Csehországon majd Szlovákián keresztül ért haza.

Egyik legértékesebb rovar-tani felfedezése, illetve újralfedezése volt a Sátoristyea Meschniggi Reitter, melynek első példányát a baranyai erdőben fedezték fel, de olyan rossz állapotban, hogy nem lehetett a fajta meghatározására használni. *Pillich* január vége — február eleje idején a tölgyfakéreg-alatti törmelékben talált 5 kiváló példányt a simontornyai erdőben. Ebben az időben nem szívesen jártak a kutatók gyűjtői körúton s már-már az

volt a hihedelem, hogy az első példányon kívül több nem is található. Az ő lelete alapján végezték el a tudósok a rendszertani meghatározást. Ezen túlmenően — érdemei elismerésül — több rovar- és növényt neveztek el róla: így a rovarok közül *Bernau* a *Carabeus hortensis* var. *Pillichit*, *Pongrácz*, a *Chrysopa pillichit* és még 5 más rovar. A növények közül *Wagner János* a *Calamintha pillichianae* és a *Tilia pillichianae*, *Trauman* pedig a *Mentha pillichianae*.

Pillich Ferenc gyógyszerész nevét a róla elnevezett rovar- és növényfajtákon kívül, maradandóvá teszi a Magyar Nemzeti Múzeumnak adományozott, 22 000 db-ból álló gyűjteménye is

IRODALOM

1. *Abafi Aigner L.*: A lepkészet története Magyarországon. A Kir. Magyar Természettudományi Társulat kiadványa. Budapest (1898) — 2. *Dr. Gozmány L.*: A Természettudományi Múzeum Állattára Lepkegyűjteményének vezetője. Kézirat — 3. Természettudományi Füzetek XXV, (1902) — 4. *Dr. Pozsonyi (Pillich) Ferenc* orvosgyógyász, Budapest (Kézirat) — 5. Entomologisches Jahrbuch (1926) — 6. *Dr. Csiky Ernő*. *Pillich Ferenc emlékezete*. Rovartani Közlemények (Folia Entomologica Hung., Tom. III.)

Ч. Колож: *Фармацевты Ференц Метелка и Ференц Пиллих — два венгерских энтомолога*

Автор вспоминает о двух знаменитых фармацевтах, малоизвестных и перед историками фармации, успешно изучавших флору и фауну Венгрии, отчасти во второй половине XIX-го, отчасти в первой половине XX-го веков. Ференц Метелка (1814—1885), аптекар в Дабаше, открыл в пущасерских болотах гусеницу бабочки *Rhyarioides metelkana* Ld. и вырастил бабочку. Кроме того он обогатил Национальный музей и заграничные музеи многими экземплярами флоры и фауны.

Ференц Пиллих (1876—1948) аптекар из Симонторня изучал флору и фауну долины Шио. Его коллекция, состоявшая из 22 000 экземпляров попала в Национальный музей. Он посещал Западную Европу и

на велосипеде доехал до испанских Пиринеев. Среди многочисленных своих работ он сообщает о своих поездках и о собранном им материале. И его именем наука назвала ряд растений и насекомых.

Dr. Cs. Kolozs: *Two Hungarian pharmacists and entomologists, Ferenc Metelka and Ferenc Pillich*

The author commemorates two late outstanding Hungarian pharmacists who have been scarcely known even by pharmacy historians in spite of their excellent research work done in the second half of the XIX. century and in the early XX. century with the fauna and flora of Hungarian landscapes. Ferenc Metelka (1814—1885) pharmacist of Dabas, discovered the worm of a butterfly called *Rhyarioides metelkana*. He was an enthusiastic collector of specimens from the flora and fauna and offered a considerable number of them to the National Museum.

F. Pillich (1876—1948) pharmacist of Simontornya dedicated his research work to the fauna and flora of Sió-valley. His collection of 22 000 specimens was offered to the National Museum. He undertook several trips to Western-Europe and reached even the Pyrenees by riding a bicycle. Many of his professional works give reference to his trips and the specimens collected. Several plants and animals had been named after him.

Dr. Cs. Kolozs: *Zwei ungarische Apotheker als Entomologen, F. Metelka und F. Pillich*

Zwei ungarische Apotheker, die auch den Pharmaziehistorikern wenig bekannt, sind haben sich in der zweiten Hälfte des XIX. und in der ersten Hälfte des XX. Jahrhunderts um die Erforschung der Fauna und Flora der ungarischen Landschaften verdient gemacht. Ferenc Metelka (1814—1885) Apotheker in Dabas entdeckte die Raupe der Schmetterlingart *Rhyarioides metelkana* Ld. in den Sümpfen von Pusztaszer und hier von züchtete er den Schmetterling aus. Mit zahlreiche Exemplaren der Pflanzen- und Tierwelt bereicherte er die ausländischen Museen und auch das ungarische Nationalmuseum. Ferenc Pillich (1876—1948) Apotheker von Simontornya erforschte den Tier- und Pflanzenbereich des Sió-Tales. Seine Sammlung aus 22 000 Exemplaren wurde dem Nationalmuseum überlassen. Er durchwanderte West-Europa und gelangte auch mit seinem Fahrrad zu den spanischen Pyrenäen. Über diese Fahrt berichtete er in verschiedenen wissenschaftlichen Beiträgen. Auch von ihm wurden mehrere Pflanzen und Insekten benannt.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács Gyógyszertári Központja, Miskolc, Kazinczy u. 17.)

Érkezett: 1973. II. 15

NEM OKLEVELES SEGÉDERŐ ALKALMAZÁSA A GYÓGYSZERELLÁTÁSBAN

Baldwin, M. J., McMahan, J. L. J. Am Pharm Assoc. 60 (1972).

Mind kórházi, mind közfoglalmú gyógyszerárak alkalmaznak nem gyógyszerész dolgozókat különböző beosztásokban (könyvelő, raktáros, kiszolgáló stb.), továbbá asszisztenseket is bizonyos gyógyszerész feladatok ellátására. 1969 áprilisában Kansas City (USA) területén 48 gyógyszerárban, vagyis a terület gyógyszerárainak 17%-ában felmérést végeztek a receptekkel kapcsolatos feladatok munkamegosztásáról. Megkérdezték, hogy egy meghatározott feladatot személyesen végeznek-e a gyógyszerészek vagy gyógyszerészgyakornokok. A válaszokat a következők szerint csoportosították: „mindig”; „általában”; „néha”; „soha”. Megállapították, hogy 26 gyógyszerárban (72%) nem diplomások is segítettek a telefonrendelések felvételében; a gyógyszerekre vonatkozó vagy egyéb szakmai

kérdésre azonban csak gyógyszerész adott felvilágosítást. Erről a gyógyszerészeknek „mindig” beszámoltak 6 gyógyszerárban, míg 20-ban (56%) csak „általában” vagy „néha” 27 gyógyszerárban (75%) az asszisztens veszi el a betegtől a vényeket; 13-ban (36%) nem gyógyszerész ellenőrzi a beteg nevét, címét, az orvos nevét stb. A gyógyszer kiadását gyógyszerész végzi és meggyőződik arról is, hogy megértették-e a gyógyszerrel kapcsolatos tudnivalókat, elővigyázatossági rendszabályokat stb. Ez az egyik legfontosabb gyógyszerész feladat. A gyógyszerész személyesen adja ki az elkészített gyógyszert 24 gyógyszerárban (67%), de működik házhoz szállítási szolgálat is. A gyógyszerárak 56%-ában gyógyszerész is végez csomagolási, rakodási és egyéb feladatokat; a gyógyszerek címkézését 78-ban végzi gyógyszerész.

A gyógyszerárak tehát jelentős arányban alkalmaznak nem diplomás gyógyszerész segítőt is a gyógyszerek készítésében is kiadásában (74%).

Zentai Jánosné